

[https://doi.org/10.52326/jss.utm.2022.5\(4\).10](https://doi.org/10.52326/jss.utm.2022.5(4).10)
UDC 298

THE METAMORPHOSIS OF RELIGION AND SPIRITUALITY IN CONTEMPORARY SOCIETY

Dina Barcari *, ORCID: 0000-0002-5764-6617

Technical University of Moldova, 168 Stefan cel Mare Blvd., Chisinau, Republic of Moldova

*Corresponding author: Dina Barcari, dina.barcari@ssu.utm.md

Received: 10. 21. 2022

Accepted: 12. 04. 2022

Abstract. The article analyzes the metamorphoses of religious faith in contemporary society and especially the influence of the process of globalization and secularization on religion. The specific hypothesis of the study is related to the fact that at the global level, one aspect of the recent religious changes is the scale taken by the religious movements, aiming at both the revival of tradition and the global and local manifestation of new religious movements. The main purpose of the research is to study religious movements that are conceived as responses to globalization. It gives us the opportunity to analyze the New Age movement and the discourse of spirituality in the universalist way. Based on the purpose, the following objectives were developed: identifying the role of religion in contemporary society; description of the paradox of modernity with the emergence of new religious movements; projecting religious mutations on today's multicultural society. The main study methods used are the method of direct observation, the method of content analysis and the method of social documentation. By means of these methods it was identified about the cultural manifestations of religious and spiritual metamorphoses as basic elements of the global society through which cultural identity and religious identity are affirmed. This research results in several findings: the crisis of traditional values leads to the permanent search for new cultural and religious models, the differentiation of contemporary society in multicultural and multi-religious terms has created individual variants of perception of conceptions about life, group identity leads to the change of personal identity.

Keywords: *religion, spirituality, religious movements, New Age, modernity.*

Rezumat. Articolul analizează metamorfozele credinței religioase din societatea contemporană și în special influența procesului de globalizare și secularizare asupra religiei. Ipoteza specifică a studiului ține de faptul că la nivel global, un aspect al schimbărilor religioase recente este amploarea pe care o ia mișcările religioase, având ca scop atât reînvierea tradiției, cât și manifestarea globală și locală a mișcărilor noi religioase. Scopul principal al cercetării constă în studierea mișcărilor religioase care sunt concepute ca răspunsuri la globalizare. Ne oferă posibilitatea de a analiza mișcarea New Age și discursul spiritualității în modul universalist. În baza scopului s-au elaborat următoarele obiective: identificarea rolului religiei în societatea contemporană; descrierea paradoxului modernității

o dată cu apariția noilor mișcări religioase; proiectarea mutațiilor religioase asupra societății multiculturale actuale. Principalele metode de studiu utilizate sunt metoda observației directe, metoda analizei de conținut și metoda documentării sociale. Prin intermediul acestor metode s-a identificat despre manifestările la nivel cultural a metamorfozelor religioase și spirituale ca elemente de bază ale societății globale prin care se afirmă identitatea culturală și identitatea religioasă. Această cercetare rezultă cu câteva constatări: criza valorilor tradiționale duce la căutarea permanentă a noilor modele culturale și religioase, diferențierea societății contemporane în plan multicultural și multireligios a creat variante individuale de percepție a concepțiilor despre viață, identitatea de grup duce la schimbarea identității personale.

Cuvinte-cheie: *religie, spiritualitate, mișcări religioase, New Age, modernitate.*

1. Introducere

Societatea actuală se definește prin consumerism, globalizare, tehnologie avansată, care atrag după sine puternice transformări socioculturale, ce se reflectă în plan comportamental și atitudinal. Religia a fost mereu un element important al identității personale și sociale, având o influență formativă majoră asupra gândirii și comportamentului omului, care l-a motivat să adere la principii etice și norme morale tradiționale, să mediteze asupra naturii umane și asupra scopului vieții, să manifeste altruism față de semenii săi și să practice o relație personală cu divinul prin rugăciune. În ultimii 30-40 de ani, însă, s-au produs rapide schimbări economice, datorită dezvoltării comunicației, a tehnologiei informaționale și a creșterii mobilității sociale. Ca urmare, au avut loc importante modificări demografice. Acestea, la rândul lor, au provocat schimbări în normele familiale și tradiționale. Noua generație s-a pomenit între vechile tradiții morale și noile realități sociale.

În științele sociale ale religiei, tentația de a suprainterpreta pune în pericol descrierea și analiza credințelor religioase, sau mai precis a modurilor de credință. Uneori, acestea sunt înțelese – implicit – ca indicii de exotism, sau abateri de la o normă rațională care trebuie explicate de factori socioculturali. Alteori, reorganizarea sistemelor de credințe (de exemplu, indicând fie apartenența fără a adera la conținut, fie aderarea fără apartenență) este considerată un semn al evoluției contemporane a religiei. Astfel, credințele sunt adesea tratate ca sinonime cu reprezentări culturale omogene, împărtășite, de parcă aderența, acceptarea și modul de credință ar fi de la sine înțeles [1, p. 492].

Contemporaneitatea semnalează fenomenul secularizării, adică de „diminuare a importanței sociale a religiei” [5]. În viziunea noastră omul astăzi tinde spre individualitate. Omul contemporan în viziunea lui P. Ricœur, tinde spre o viață laică decât sacră [3], poziție cu care nu este de acord istoricul religiilor M. Eliade, afirmând că: „omul areligios al societăților moderne este încă hrănit și ajutat de activitatea inconștientului său, fără să atingă însă o experiență și o viziune a lumii cu adevărat religioasă” [7, p. 185-186]. Oamenii moderni areligioși inconștient, își formează o experiență religioasă.

Omul de astăzi, spune M. Eliade, „trăiește într-o natură fără model, fără Creator, fără țel” [7], care își neagă sistemul de valori și așa cum a anunțat Fr. Nietzsche modernitatea este determinată de *moartea lui Dumnezeu*, adică o criză prin care trece omul societății actuale. Istoricul M. Eliade mai susține că într-o societate multiculturală și diversă din punct de vedere religios, individul refuză acumularea experienței prin religiozitate. Sugerând *moartea lui Dumnezeu* în conștiința lumii, care va marca istoria următoarelor două secole, Fr. Nietzsche nu face altceva decât să creeze premisele primelor controversate formate pe fondul

desacralizării lumii moderne. Filosoful german M. Heidegger, interpretând spusele acestuia, susține că lumea creștină occidentală s-a detașat mult, prin instituționalizare, de experiența și mărturia bisericii primare. Pe de altă parte, în viziunea teologului și filosofului creștin C. Yannaras, *proclamarea morții lui Dumnezeu*, în sensul celor spuse de Fr. Nietzsche, înseamnă negarea temeiurilor principale ale conștiinței în sine a oricărui *european*, o invitație la conștientizarea caracterului irațional al existenței, subminare chiar a normelor uzuale ale vieții sociale. În același curs de idei, A. Manolescu în lucrarea *Stilul religiei în modernitatea târzie* anunță că un aspect definitoriu pentru această epocă este reinterpretația tradițiilor religioase și reevaluarea acestora ca direcție de cunoaștere a culturii și civilizației.

În același curs de idei, suntem de acord cu poziția lui P. Ricœur, când vorbim despre lumea nonoccidentală și a Europei de Est care este influențată de religie mai mult decât era acum un secol sau două, deoarece ponderea persoanelor orientate puternic religios a crescut în ultimii ani [11]. Astfel, la nivel global, numărul persoanelor cu grad crescut de religiozitate îl depășește pe cel al persoanelor nereligioase.

Timp de câteva decenii, accelerarea schimburilor umane și globalizarea comunicării au dus la proliferarea unor situații eterogene din punct de vedere cultural, fără precedent, care necesită noi dinamici adaptive. Autorii interesați de aceste subiecte adoptă cel mai adesea perspectiva interacționistă [10], pentru a explica fenomenele identitare care au ieșit la iveală. Toate entitățile prezente pe scena socială sunt acum considerate ca agenți potențiali ai dinamicii psihosociale: indivizi, grupuri, culturi și identități. Nimeni nu este blocat într-o poziție statică și nimeni nu rămâne același, după ce a fost atras în frământarea mișcării interculturale. O serie de standarde care au servit coeziunii și armoniei funcționării grupurilor prinse în întâlnirea interculturală devin dezarticulate, apoi recompuse în formațiuni noi, ireductibile la simpla juxtapunere sau la aranjamente eclectic, deoarece se creează norme noi, formând sisteme noi de semnificații care pot fi mobilizate în timpul negocierilor de identitate care apar. Pentru a face față întâlnirii culturilor, am abandonat punctul de vedere al aculturării pentru a adopta perspectiva dinamică a interculturării. Nu mai este o chestiune de analiză a contactului în lumina reductivă a unui sistem dominat de dominanță, unde dominantul reduce aproape în mod mecanic dominatul la conformitate. Căutăm să recunoaștem contribuțiile respective la dezvoltarea noii realități sociale care cuprind diferiții actori implicați. Eterogenitatea și diversitatea lor apar în contextul societăților industriale moderne; alcătuit din multiple subculturi complicate, acestea fiind centrul dinamicii reînnoite perpetuu. În condițiile acestea, deconstrucția identității nu este realizată folosind exclusiv o concepție omogenă a culturii explicative, ci o cultură de contact.

2. Metodologia de teren

O vedere de ansamblu utilă asupra metodelor utilizate (metoda observației directe, metoda analizei de conținut și metoda documentării sociale) evidențiază punctele forte ale acestei cercetări. Sursele sunt în foarte mare măsură complementare. Cu excepția studiilor despre societățile care nu au lăsat mărturie scrise, informațiile documentare sunt relevante pentru orice temă de cercetare. În cazul studiului realizat documentația oferă detalii pentru sprijinirea informațiilor obținute în baza analizei de conținut. Datorită valorii lor în general, documentele a jucat un rol explicit în procesul de colectare a datelor despre mutațiile religioase în societatea contemporană. Căutările sistematice ale documentației relevante despre religie sunt importante pentru orice plan de colectare a datelor. În același complex metodologic a fost inclusă și observația directă ca metodă empirică. Observațiile au variat de

la activitățile formale colectate până la cele informale analizate de pe rețelele sociale și platformele religioase. Dovezile observaționale au fost utile în oferirea de informații suplimentare despre tema studiată. Pentru a exclude subiectivitatea din această cercetare am apelat la metoda analizei de conținut. Prin intermediul acesteia am descris și analiza conținutul comunicării pe aceleași rețele sociale și platforme religioase. Caracterul calitativ al acestei metode ne-a ajutat să identificăm că în cercetările actuale există o tendință de studiere a metamorfozelor care au loc în religia tradițională, se analizează strategiile la nivel local și global pentru formarea identității religioase și păstrarea acesteia, și nu în ultimul rând se extrag inferențele legate de efectele media asupra alegerii personale ale individului.

3. Rezultatele terenului de cercetare

3.1. Mutații religioase: mișcarea New Age

Conform principiului antropologic fiecare instituție umană este la fel de importantă ca și altele, unele nefiind superioare altora. Așa cum identitatea religioasă este influențată de practicile și credințele religioase, identificăm că sunt într-atât de complicate, încât suntem tentați să le atribuim caracteristici religiilor pe cale de dispariție. După cum explică și Cl. Levi-Strauss, în *Mitologice* [13], cele mai barbare rituri și mituri traduc o necesitate omenească sau un aspect anume al vieții individuale sau al comunității. Astfel, știința are obligația de a descoperi aceste motive de manifestare ale vieții religioase.

În general, nu există o religie falsă, precum nu există o identitate religioasă falsă. Într-un fel anumit, fiecare religie are un adevăr pur pentru reprezentantul său și toate în chip diferit răspund unor condiții date ale existenței omenești. Și totuși sociologul francez E. Durkheim remarcă, în lucrarea *Formele elementare ale vieții religioase* [6], că unele religii sunt considerate superioare altora numai în cazul când sunt mai bogate în idei, au un surplus de concepte, au mai puține senzații și imagini sau sunt mai sistematizate. Luând în considerație perioada de activare a lui E. Durkheim, înțelegem poziția antropologilor față de subiecții cercetați. Dar aici, suntem însă de acord cu antropologul american D.M. Schneider [16], care critică această abordare și folosește istoria pentru a pune întrebări pertinente despre modul în care au fost cercetate obiectele de studiu ale antropologiei. Aplicând teoria lui D.M. Schneider asupra obiectului nostru de studiu evidențiem că oricât de complexe și de ideale totuși ar părea religiile, nu este suficient a le separa pe genuri. Chiar dacă fiecare religie răspunde aceluiași necesități, îndeplinește aceleași funcții (funcția cognitivă, funcția socială etc.), sunt dependente de aceleași cauze, totuși sunt practicate și înțelese în moduri diferite.

Astfel, în perioada contemporană, societățile occidentale sunt marcate de prăbușirea rolului social al instituțiilor religioase, care se caracterizează printr-o creștere remarcabilă a numărului de conversii. În măsura exactă a fenomenului, nu trebuie să se ia în considerație doar cei care își schimbă religia sau cei care au fost socializați într-o familie, ci trebuie adăugați și cei care s-au născut într-o familie religioasă și în mod voluntar au decis de a-și schimba concepția despre religia lor, identitatea religioasă inițială suferind anumite schimbări. În așa fel, convertită devine persoana care într-adevăr, prin excelență, decide de a se dezice de crezul și de apartenența sa religioasă. Într-o societate guvernată de schimbări permanente, se manifestă și se realizează postulatul fundamental al modernității religioase, în care o identitate religioasă „autentică” nu este decât o identitate aleasă din propria inițiativă. Așadar, în măsura în care o persoană este disponibilă spre reorganizare, spre acceptarea noilor standarde și spre încorporarea într-o nouă comunitate, convertirea

religioasă este o metodă care duce spre auto-construcția individului într-o lume multiculturală.

Vorbind de mutațiile religioase în societatea multiculturală actuală observăm că cea mai proeminentă este mișcarea New Age descrisă ca o „transformare a individului și a societății prin inspirație spirituală și holistică, rezultând astfel o *eră nouă*” [9, p. 159]. Pentru societatea contemporană, New Age reprezintă o noutate și o răsturnare a religiei tradiționale. O caracteristică de bază a acestei mișcări este lipsa unui cler, mai curând înlocuit cu un îndrumător. N. Gavriluță în lucrarea *Sociologia religiilor. Credințe, ritualuri, ideologii*, remarcă că „adeptii mișcării New Age ar fi, din punct de vedere sociologic, mai mult de gen feminin. De ce? Pentru că se respectă și se cultivă în mod special sacrul feminin și lipsește autoritatea exclusiv masculină” [9, p. 159]. Probabil, sociologul spunând acest lucru, s-a referit la una din mișcările New Age și anume la mișcarea feministă, în care într-adevăr lipsește autoritatea masculină. New Age însă nu se rezumă doar la această mișcare, ci presupune și mișcarea ecologistă, mișcarea bazată pe exerciții orientale etc.

Mișcarea New Age s-a inițiat în ani 1980 (după alte date prin 1990). Scopul este accentuarea spiritualității și negarea religiozității. În viziunea adeptilor acestei mișcări prin spirit individul se convinge că totuși relația om-Dumnezeu poate fi stabilită și fără dogmele. În lucrarea *Ocultism, vrăjitorie și mode culturale* [8, p. 84], M. Eliade caracterizează mișcarea New Age prin următoarele trăsături: discreditarea instituțiilor religioase tradiționale ca o insatisfacție față de dogmele bisericești, dezvoltarea personală prin parcursul inițierii spirituale, siguranța față de schimbările din societate, reevaluarea identității într-o societate multiculturală etc.

Amploarea mișcării New Age s-a manifestat în Occident prin caracteristicile enumerate de către M. Eliade, dar în Europa de Est a luat forma autoperfecțiunii individului și a unui model educațional diferit de cel tradițional.

În postmodernism, declinul instituțiilor religioase tradiționale nu mai este privit ca o consecință a scăderii importanței sociale a religiei, ci face parte dintr-o serie de fenomene specifice acestei perioade. Religia societății contemporane este una diferită de cea a societății tradiționale, a cărei axă principală o constituia credința instituționalizată și pusă în practică prin intermediul bisericilor tradiționale. De exemplu, bisericile din Europa de Est sunt prezente în viața socială și cea publică.

Totuși contemporaneitatea a devenit în mare parte una seculară. B. Wilson, un alt autor de referință, definește *secularizarea* ca un „proces prin care instituțiile și ideile, practicile religioase nu mai sunt socialmente încărcate de sens. Sunt vide de orice semnificație” [apud 2, p. 27]. Îl contrazicem pe B. Wilson, așa cum *secularizarea* n-a lipsit de sens simbolurile religioase, ritualurile religioase și mitologiile, ci a oferit sensuri sociale prin diverse activități. Sunt câteva elemente importante care descriu secularizarea:

1) O mișcare irezistibilă de raționalizare a vieții sociale (M. Weber). Scăderea socială a religiei și declinul marilor instituții religioase reprezintă reversul procesului de expansiune a științei.

2) Diferențierea instituțiilor, adică separarea clară a sferelor politice, economice și religioase. Societățile au *părăsit religia* în măsura în care sferile activității umane sunt acum independente de normele și codurile religioase.

3) Un proces de *mondism*, un termen care desemnează deturnarea preocupărilor spirituale către preocupări materiale. Dispariția treptată a clerului însoțește erodarea constantă a practicilor. Antropologii au remarcat trecerea de la *mărturisirea creștinismului*

(aderarea la Crez) la *creștinismul cultural* (moștenirea creștină comună generală) și umanismul secular.

Același autor remarcă că în modernitate mai curând vorbim despre un proces de *societalizare*, decât de secularizare „Procesul prin care o colectivitate atât de numeroasă de comunități și indivizi este atrasă într-o rețea complexă de interdependențe, în care rolurile lor sociale sunt articulate rațional, se numește *societalizare*” [5, p. 178]. Secularizarea și societalizarea sunt concepte care adesea se confundă, cu toate acestea prin secularizare definim acea mișcare globală, aceea reevaluare a religiei în societate; pe când prin societalizare multitudinea de roluri pe care le au indivizii atât în comunitatea religioasă, cât și în viața laică. Astfel, când vorbim de un reflux al religiei ne bazăm pe cele patru manifestări propuse de H. Legrand [apud 17, p.18] și care sunt măsurate științific: a) *separarea bisericii de stat* a avut loc în forme diferite în spațiul est-european și în Occident. URSS avea ca scop politic și ideologic secularizarea societății, pe când în Occident acest proces a venit ca un rezultat al schimbărilor sociale; b) P. Valadier leagă *privatizarea religiei* de procesul de industrializare a societății; c) are loc reevaluarea normelor etice. Etica religioasă a lui Im. Kant se bazează pe o filosofie practică în care *Dumnezeu* este subordonat principiilor morale. Pentru a atinge acest scop, filosoful german a demontat fundamentul onto-teologic al religiei și metoda convențională de atașare a moralității la Dumnezeu, ca și cum morala ar fi o consecință a credinței religioase; d) *Recesiunea practicii religioase*. În viziunea lui H. Legrand, perioada contemporană este caracterizată de reducerea rolului practicilor religioase în viața omului.

3.2. Paradoxul modernității: noile mișcări religioase

Dacă acum o jumătate de secol în urmă, identitatea religioasă era dobândită prin naștere, asumată ca atare, relaționată de spațiul geografic și de mediul educațional și social împărtășit cu ceilalți, atunci secolul al XXI-lea este caracterizat de schimbări și alegeri individuale ale credinței. Odată ce diversitatea culturală și cea socială sunt caracteristicile distinctive ale vieții moderne, individul pare să-și aleagă propria orientare religioasă dintr-o varietate de opțiuni, în loc de a prelua valorile sacre transmise de familie. „Metafora „cupolei sacre” care descrie realitatea religioasă a societății anterioare îi nemulțumește pe cercetătorii contemporani care au introdus conceptul de *piață spirituală* pentru a sublinia că, într-o societate multiculturală, tradițiile și instituțiile religioase concurează pentru urmașii săi, iar credincioșii dobândesc o religie în același mod în care consumatorii aleg din varietatea opțiunilor disponibile pe piața bunurilor și serviciilor de consum” [12, p. 12]. L. Kurtz evidențiază că factorii care au contribuit la formarea acestei mentalități de marketing sunt: atașamentul față de o religie care a devenit voluntar, justificat, în mare parte, de neparticiparea la lăcașurile de cult și la serviciile religioase; religia părinților devine neobligatorie pentru copiii lor; căsătoriile interreligioase care s-au intensificat; migrațiile sociale și geografice; precum și apariția noilor spiritualități *New Age* care, în rezultat, permit experimentarea altor practici religioase.

Contextul socio-cultural actual expune activitatea religioasă ca o dilemă de alegere personală. Din acest motiv, *identitatea religioasă* devine variabilă. O bună parte dintre cercetători din domeniul psihologiei, sociologiei și antropologiei [15] au studiat deconstrucția identității în timpul adolescenței, chiar dacă acest proces al formării identității religioase este unul continuu. Un exemplu ar fi convertirea individului la maturitate sau la bătrânețe, într-o altă confesiune religioasă, decât în cea în care s-a născut. Fluiditatea și negocierea identității

religioase joacă un rol important în înțelegerea angajamentului religios la omul postmodern (prin modelarea credințelor și practicilor religioase). Antropologii explică fenomenul dat prin influența mass-mediei asupra omului și modalităților de prelucrare informațiilor religioase oferite. Astfel, identitatea religioasă este reflectată prin tehnologia pe care o folosește omul, iar indivizii își deconstruiesc identitatea folosind și simboluri media. Dar după cum vom remarca mai târziu, acest criteriu nu este unicul care influențează asupra deconstrucției identității religioase. În urma schimbărilor produse are loc o criză identitară sau se dă naștere adesea la o „retragere în sine” [2, p. 159]. Aici nu este vorba doar despre identitatea statutară anterioară, care tocmai a fost negată, distrusă, invalidată de *celălalt*, ci și de reflexivitate.

În modernitate are loc o reevaluare a religiei și identității religioase în forme dereglementate:

- a) *Reevaluarea*. Paradoxul modernității: în societățile *în afara religiei*, proliferază credințele. Descalificarea marilor religii stabilite duce la o recompunere a sentimentului religios. Religiozitatea devine liberă, fluidă și difuză.

Prin urmare, cercetătorii au disociat problema declinului marilor religii de credințe în societate. Ca obiect al investigației științifice, religia a fost reabilitată. Cercetarea contemporană încrucișează abordări sociologice și antropologice. Analizele religiei subliniază mai ales modalitățile de credință decât conținutul credințelor.

Fenomenul frapant al modernității religioase constă în apariția, de la sfârșitul anilor 1960, a unor noi mișcări religioase, parțial legate de mișcarea contra-culturii. Aceste fenomene religioase eferescente, aceste credințe și practici *paralele* formează o vastă *nebulosă mistico-ezoterică*: astrologie, clarviziune, reîncarnare, telepatie, experiență aproape de moarte, practici spiritiste, grupuri sincretice de origine orientală (neo-Budism, Neo-Hinduism), New Age etc. Aceste mișcări juxtapun sau combină registre spirituale, magice, terapeutice, psihologice, de dezvoltare personală sau profesională. Modernitatea se confruntă cu renașterea surselor emoționale despre care se credea că au dispărut, dar și remobilizarea credinței în marile religii istorice; de exemplu extinderea rapidă a mișcărilor carismatice, pentecostale sau evanghelice. Asistăm și la radicalizarea anumitor mișcări religioase: revenirea la Tora pentru iudaism, fundamentalisme musulmane etc.

În organizarea grupurilor și rețelelor religioase, carisma personală pare să prevaleze asupra carismei funcționale: se formează un nou grup în jurul unui lider care oferă un bun religios inovator (cum ar fi Taisen Deshimaru, la originea instaurării budismului zen în Europa). Ascultarea pe termen lung a unei singure autorități (guru, preot carismatic, pastor) devine puțin probabilă. Religia nu mai funcționează exclusiv, ci alternativ. Există o versatilitate a credințelor și obediențelor, o mobilitate crescută. *Subiecții credincioși autonomi, credincioșii umblători* circulă de la o apartenență la alta, se abat de la vechiul model al credincioșilor și devin *consumatori spirituali*.

Prin urmare, această *religie* personală duce la la un *crez minim*, uneori la o *religie de buzunar* (termen folosit pentru New Age). Antropologii indică, de asemenea, noi forme de creativitate rituală: fie invenția ex-nihilo a ritualurilor de trecere care răspund la neajunsuri (rituri de doliu pentru pacienții care au murit de SIDA în California), fie adaptarea ritualurilor existente, adesea în personalizarea ritualului, lăsând liber recursul la creativitatea officianților.

- b) *Globalizarea*. Marile religii s-au răspândit în întreaga lume cu mult înainte de epoca modernă, iar diasporele au favorizat adesea răspândirea credințelor. Cu toate acestea, *globalizarea lumii* (în special de la sfârșitul bipolarizării) și existența unor

contexte culturale eminent pluraliste favorizează noi moduri de credință. În acest sens, Europa, America de Nord și America Latină constituie zone de observație favorizate de cercetătorii occidentali, ceea ce oferă informații generale, în viziunea noastră, la înțelegerea fenomenului religios la scară globală. Dacă conceptul destul de vag al globalizării religioase nu a fost încă ridicat la rang de paradigmă, termenul permite totuși să reunească anumite trăsături actuale privind evoluția religiozității.

Globalizarea recompune relațiile dintre spațiu, teritoriu și religie. Apar actori transnaționali, marcați de informalitate și căutarea unei noi legitimități. Ei sunt *oamenii care grăbesc convertirea*: televangheliști, lideri pentecostali, lideri ai mișcărilor neo-hinduiste etc. *Scurtatura* temporală și spațială a globalizării generată de noile tehnologii informaționale duce, în anumite cazuri, la o delocalizare a religiei. Protestantismul evanghelic, de exemplu nu se încadrează într-un teritoriu, nu se referă la o istorie sau o descendență: grupurile militante sunt mai presus de toate legate de rețele transnaționale. Biserica Ortodoxă Rusă, marcată de teritoriul și tradiția ei, arată însă că rădăcinile spațiale nu dispar neapărat peste tot. Reteaua (orizontală, nu ierarhică și centralizată, cu reglementarea puterii prin carismă) favorizează proliferarea credinței. Este cazul protestantismului, dar și al formelor carismatice ale catolicismului. Funcționează pe registrul de performanță. Invers și după imaginea Bisericii Vaticane, instituția (verticală și ierarhică, cu reglementare birocratică și centralizată) favorizează centralizarea. Ea joacă pe prestigiul ei.

Noua globalizare a credinței generează un joc între sfera transnațională și cea locală sau națională. *Glocalizarea* este deosebit de vizibilă în diasporă și combină inserția locală și logica transnațională sau cu prozelitismul misionar, precum cel al organizațiilor musulmane provenite din India.

Tehnologiile informaționale și globalizarea promovează circulația și transferul de valori, imagini și simboluri. Unele mișcări religioase pornesc dintr-un mod de funcționare mediatic, articulează practici legate de lumea tehnologiei cu valori inspirate de credință. Mai mulți autori subliniază o afinitate perfectă a mișcărilor evanghelice, carismatice sau pentecostale cu cultura media. Mai mult, site-urile religioase de pe internet se înmulțesc cu viteză mare. Ciberspațiul favorizează versatilitatea și eclecticismul credințelor. Liderii carismatici joacă pe registrul spectaculos și mediatic.

4. Concluzii

Apariția mișcărilor spirituale noi și a celor religioase a fost determinată de nemulțumirea individului față de ofertele societății contemporane. Realitatea în care trăim este complexă și imprevizibilă în variatele ei caracteristici și interacțiuni, din acest motiv unele părți ale societății nu țin pasul acestei realități. Consecința fenomenului dat o reprezintă criza valorilor morale tradiționale și căutarea permanentă a noilor modele. Procesul de diferențiere în societatea pluralistă, multiculturală și multireligioasă contemporană a adus în prim plan o mulțime de variante individuale privind modul și concepțiile despre viață. Astfel, identitatea de grup duce la schimbarea identității personale. Totuși una dintre proprietățile religiei ca sistem de credință este de a oferi oamenilor care fac parte dintr-o comunitate religioasă posibilitatea de a se mobiliza și de a acționa împreună prin stabilirea de legături între credință și identitate, între credință și cultură sau între credință și națiune. În contextul diversității religioase, se formează o identitate nouă, lipsită de transcendență, adaptată la tehnologiile actuale și interesele economice. Deși îi sunt respectate drepturile fundamentale la viață ale omului, la alegerea oricărei credințe

religioase care cultivă mereu noul, totuși majoritatea oamenilor, voluntar, aprobă identitatea religioasă dată de familia sa la naștere.

După cum s-a remarcat anterior, timpurile de astăzi provoacă o neîncredere generalizată. Această neliniște și derută duce la criza marilor instituții, printre care și cele religioase, care îi provoacă pe oameni să caute noi experiențe religioase. Secularizarea societății, afirmarea crescândă a individualismului și mondializarea au dus la o explozie a religiilor, a credințelor și a confesiunilor religioase. Un exemplu în acest sens, după cum am remarcat anterior, este mișcarea New Age care vine cu diverse oferte de salvare.

Conflicte de interes. Autorul nu declară niciun conflict de interese.

Referințe

1. Bazin, J. Les fantômes de Mme du Deffand: exercices sur la croyance. En: *Critique*, XLVII, n° 529-530, Aubervilliers: Éditions de l'EHESS, 1991, pp. 492-511.
2. Mandache, M. Procesul de secularizare și modernizarea societății europene. *Revista Română de Sociologie*, 1999, 1-2, pp. 27-38.
3. Ricoeur, P. *Prospective et utopie. Prevision économique et choix éthique*. En: *Esprit*, 1966, pp. 137-193.
4. Bobineau, O. *Sociologie des religions*. Ed. Armand Colin, 2007, 128 p.
5. Bryan, W. *Religia din perspectivă sociologică*. Editura Trei, București, 2000, 208 p.
6. Durkheim E. *Formele elementare ale vieții religioase*. Ed. Polirom, Iași, 1995, 424 p.
7. Eliade, M. *Sacrul și Profanul*. Ed. Humanitas, București, 1992, -170 p.
8. Eliade, M. *Ocultism, vrăjitorie și mode culturale*. Ed. Humanitas, București, 2006, 182 p.
9. Gavriluță, N. *Sociologia religiilor. Credințe, ritualuri, ideologii*. Ed. Polirom, Iași, 2013, 255 p.
10. Goffman E. *Stigmat. Les usages sociaux des handicaps*. Ed. Les Editions de Minuit, Paris, 1975, 176 p.
11. Inglehart, R. *Sacred and Secular*. Ed. Cambridge University Press, Cambridge, 2004, 315 p.
12. Kurtz L. *Gods in the Global Village. The Worlds Religions in Sociological Perspective*. Ed. Pine Forge Press, California, 2012, 345 p.
13. Levi-Strauss Cl. *Mitologie I. Crud și gătit*. Ed. Babel, București, 1995, 500 p.
14. Manolescu A. *Europa și întâlnirea religiilor*. Ed. Polirom, Iași, 2005, 200 p.
15. McCall C. *Concepts of person: an analysis of concept of person, self and human being*. Ed. Brookfield: Avebury Gower, Aldershot, 1990, 202 p.
16. Schneider D.M. *Personality in Nature, Society, and Culture*. Ed. Knopf, New York, 1953, 701 p.
17. Valadier, P. *L'Eglise en procès*. Ed. Flammarion, Paris, 1989, 241 p.
18. Weller, P. *Religious discrimination in Britain: A review of research evidence, 2000-10*. University of Derby: Derby, 2011, 86 p.

Citation: Barcari, D. The metamorphosis of religion and spirituality in contemporary society. *Journal of Social Sciences* 2022, 5(4), pp. 20-28. [https://doi.org/10.52326/jss.utm.2022.5\(4\).10](https://doi.org/10.52326/jss.utm.2022.5(4).10).

Publisher's Note: JES stays neutral with regard to jurisdictional claims in published maps and institutional affiliations.

Copyright: © 2022 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Submission of manuscripts: jes@meridian.utm.md